

BULGAR FOLKLORUNDA TÜRK FOLKLORU ETKİLERİ

Bilindiği üzere, Osmanlı Türk Kültürünün Balkanlar'da etkisi, Osmanlı Türklerinin bu coğrafi bölgeye egemen olmasıyla başlar.

Yüzyıllar boyunca aynı bir devletin sınırları içerisinde, aynı sosyal ekonomik koşullarda yan yana yaşamış Balkan halkları birbirleri arasında kültür alış verişinde de bulunmuş ve bu kültür alış verişinde Türk kültüründen oldukça etkilenmişlerdir.

Folklor düzeyinde etkilenme daha belirgin, daha güçlü olmuş ve Balkan halklarının folklorunun gelişmesi ve zenginleşmesinde Türk folkloru önemli bir rol oynamıştır.

Bulgar folkloruna genel bir bakış yapılıncı atasözleri, bilmeceler, tekerlemeler, fıkralar, masallar gibi sözlü halk edebiyatı türlerinde Türk folklor etkilerini kolayca bulmak mümkün olduğunu belirtmek mümkün olduğunu belirtmek gerekir. Bildirimizin konusunu da sözü geçen edebiyat türleri oluşturmaktadır. Bulgar melodilerinde, halk danslarında, müzik aletlerinde, halk sahne sanatında da Türk etkisi bulunduğu hakkında kısaca bilgi vermeye çalışacağız.

Bulgar folkloruna ilk ilgi, geçen yüzyılın yirmili yıllarından sonra başlar. Sırp bilgini Vuk Karaciç 1822 yılında birkaç Bulgar halk Türküsü yayımlar. Daha sonraları Yuri Venelin gibi bazı Rus bilim adamları Bulgar folkloruna ilgi gösterir. Otuzlu yıllardan sonra Bulgarlar da Slav romantizminin akımına kapılır ve Bulgar aydınları kendi folklorlarından eserler toplamaya başlar, bunları Rus bilginlerine gönderirler. İlk toplanan, kayda alınan Bulgar folklor eserlerinde Türk folklorunun da etkisi ortaya çıkar.

Geçen yüzyılın ortalarından başlayarak uzun yıllar Bulgar folklorundan malzeme ve en çok atasözü, özlü sözler toplayan Bulgar aydını Petko Raçev Slaveykov'dur. Bulgarca atasözleri kayda alırken Slaveykov, Bulgarların pek çok Türkçe atasözü de kullandıklarını duyar. Bu hususa ilk hatırasını şöyle anlatır: "Külliyatımı, en çok uzun süre kaldığım Bala'da zenginleştirdim. Bu köyde o zamanlar (yani 1844 yılında - H.S.Y.) dükkân ve kahvelerde erkekler kendi aralarında daha çok Türkçe konuşuyorlardı. Bu da beni bu dilden "eski sözler'i kaydetmeme sevketti. İtiraf etmeliyim ki Türkçe "eski sözler"i ben çok anlamlı buluyorum, daha sık kullanılmakta olduklarını ve hayatta daha kolay uygulandıklarını görüyordum" (SLAVEYKOV, S. XV-XVI)

Doç. Dr. Hayriye (Süleymanoğlu) YENİSOY

Ankara Ü. DTCF.

Bulgar Dili ve Edebiyatı B. Öğr. Görevlisi.

Atasözlerinin özel bir adı olmadığı da Slaveykov'un dikkatini çeker ve kullanılan binlerce atasözüne nasıl olmuş da halk bir ad uydurmamış, diye hayret eder. Türklerin de Bulgarların da "Bir laf vardır" (ima edna duma), "Eski bir söz vardır" (ima edna stara prikazka), "Birisini demiş" (Nakoy si kazal) gibi ifadeleri kullandıklarını tesbit eder.

İvan Şişmanov, Türk atasözlerinin Bulgar folklorundan başka, öteki Balkan halklarının folklorunda da önemli yeri olduğunu belirtmektedir. Konuyu biraz genişleterek "Aynı kültür etkisi altında yüzyıllar boyu yaşamış Balkan halklarının Türkülerinde, masal motiflerinde merasim ve adetlerinde var olan aynı benzerlikleri atasözleri de göstermektedir" diyor (Sb Nu, I 48; Sbornik I sjezdu Slovanckych geografu a etnografu, 1926: 382)

Benö Tsonev "Bulgar Dilinin Tarihi" başlıklı eserinde Türkçe'nin Bulgarca üzerindeki etkisinden bahsederken, bu etkinin sadece kelimelerden ibaret olmadığını, Bulgarca'da birçok Türkçe deyimlerin, atasözlerinin özlü sözlerin de kullanıldığını vurgulamakta ve bir hayli örnek vermektedir. Göstermiş olduğu örneklerden: "Kendi düşen ağlamaz", "Artık mal göz çıkarmaz" gibi Türk atasözlerinin günümüzde de Bulgarca kullanıldıkları bir gerçektir.

Bulgar folklorcusu Mihail Arnaudov da sözlü halk edebiyatının büyük bir bölümünü oluşturan ve hacim bakımından en kısa; en yaygın ve en sevilen eserlerin atasözleri olduğunu yazarak, bu sözlü edebiyat türünde özellikle Türk folklor etkisinin çok güçlü olduğunu bildirmektedir (ARNAUDOV, 1968: 514).

Sayıları bir kaç bin olan (ki sadece slaveykov iki binden fazla Türk atasözü toplamıştır) Türk atasözleri St. Mladenov, St. Bobçev gibi bilim adamlarına da araştırma konusu olmuştur. St. Miladenov, Bulgarların kullandığı Türk atasözlerini ilk kez bilimsel amaçla toplayan bilim adamıdır. Türk kültürünü yakından tanıyan, İstanbul Galatasaray mezunu hukuk profesörü St. Bobçev, hukukla ilgili atasözleri üzerinde ilginç araştırmalar yapmıştır.

Türk atasözlerine esas kaynağı ve Bulgarca'yı geçiş yolları da araştırılmış ve bunların genellikle yerli Türk halkının folklorundan sözlü olarak (şifahi yollarla) geçtiği tespit edilmiştir. Bunu göz önünde bulundurarak Stoyan

Çilingirov, folklor eserlerini Bulgar devletinin sınırları içinde yaşamakta olan öteki toplulukların folkloruyla karşılaştırılarak incelenmesine önem vermiştir.

Türk atasözlerini günümüzün Bulgarcasında Türkçe biçimleriyle de, yarı çeviri veya tam çeviri biçimleriyle de rastlamaktayız. Türkçe biçimlerde ilk değişmeler ses bakımından olmuştur. Deyimler, atasözleri bir dilden başka bir dile kolayca geçebilir. Geçtikleri dilde bunlar, alınma kelimelerden de daha kolay, daha çabuk yerleşir. Türkçe atasözleri de klişeleşmiş biçimleriyle Bulgarcaya geçmişlerdir. Bu dile geçince de ilk uğradıkları değişmeler ses bakımından olmuştur. Bulgarca'nın fonetik sisteminde bulunmayan "ö", "ü" ünlülerinin, "c", "ğ" ünsüzlerinin telaffuzu değişmiştir. Örneğin "Deli(y)e her "un bayram", "Yolciya yol, kurba-ya g'ol" biçiminde değişmiştir. Bulgarca konuşanlar bunları Türkçe söyledikleri gibi, Bulgarca da söylemeye çalışmışlardır. Slaveykov bu hususta şöyle yazıyor; "Ancak farkına vardım ki Türkçe konuşurken böyle "eski sözler"! kullananlar, Bulgarca söylemeye, en azından bunların anlamlarını Bulgarca olarak ifade etmeye çalışıyorlardı ve başarıyorlardı da. Özellikle kadınlar, onlar da Türkçe'yi biliyorlardı, ama Bulgarca söylüyorlardı, hem de o sözü Bulgarca'ya öyle çeviriyorlardı ki, şimdi bizim en büyük okumuşumuz dahi bu kadar uygun çeviri yapamaz" (SLAVEYKOV, 1972: 20-21).

Türkçe bazı atasözlerini bugün de Bulgarlar tarafından Türkçe kullanıldığına tanık oluyoruz. Örneğin "Eski dost düşman olmaz", "Evdaki hesap çarşıya uymaz" vb. atasözleri Türkçe'yi bilen ve bilmeyen yaşlı ve orta yaşta Bulgarlar kullanmaya devam ediyor. Bu duruma Bulgar sanat eserlerinde sık sık rastlanmaktadır.

Çağdaş Bulgarca'da Türk atasözleri çevrilmiş biçimlerinde daha sağlam yerleştiği bir gerçektir. Bulgar halk dilinde yerleşmiş Türk atasözleri ve deyimler genellikle Bulgarca'ya çevrilmiş biçimleriyle varlıklarını sürdürmektedirler. Bunların bir bölümü tam olarak, **kalka** olarak çevrilmiş, bir bölümünde de bazı Türkçe unsurlar korunmuş, yani yarı çeviri, **yarı kalkalar** durumundadırlar. Bu türlü durumlarıyla da Bulgar halk dilinden yazı diline geçmişlerdir. İşte birkaç örnek:

Türkçe olarak kullanılanlar:

Bu dünya basamak basamak. Biri iner, biri biner.

Eski dost düşman olmaz, olsa da yakışmaz.
Evdeki hesap çarşıya uymaz.
Nerde çokluk, orda bokluk.

Tam çeviri biçiminde kullanılanlar:

Vseki den ne e Velikden- Her gün bayram olmaz.

Kotkata po grıb ne pada- Kedi sırtı üstüne düşmez.

Na ludiya vseki den e velikden- Deliye her gün bayram.

Na kogoto na karutsata s kaçva, negovata pesen pee- Kimin arabasına binerse onun Türküsünü söyler (çağırır).

Yarı kalka denilenler: Yani Türkçe unsurlardan biri veya birkaçı korunmuş olanlar.

At ima, megdan nama- At var, meydan yok.

Edin akıl za lete li, za zime li~ Bir akıl, yaza mı kışa mı.

Dneska si vezir, utre rezil- Bugün vezir yarın rezil.

Yarı çeviri olarak Bulgarca'da kullanılanların sayısı oldukça çoktur, çünkü bu gruba sadece atasözleri değil, deyimler ve özlü sözler de dahil edilir.

Bulgar folkloruna geçmiş Türk atasözleri **konu** bakımından da pek çok türdür. Bunların büyük bir bölümü her zaman ve her yerde uygulanabilen genel olaylar ve motiflerle ilgilidirler. En yaygın olanlardan birkaç örnek verelim:

Bir çiçekle yaz olmaz- S edno tsvete lato ne stava.

Eğri oturmalı (oturalım), doğru söylemeli (söyleyelim)- Krivo da sedim, pravo da govorim.

Balık baştan kokar- Ribata se vmirisva ot glavata.

Bulanık suda balık avlamak- V mıtna voda riba lovi.

İslenmişin yağmurdan korkusu olmazmış (İslenmişin yağmurdan pervası yok)- Mokır ot dıjd ne se boi.

Görüldüğü gibi Türk atasözleri ve özlü sözleri Bulgar folklorunda önemli bir yeri vardır. Bunların bazıları Türkiye Türkçesi'nde ya yoktur, ya da kayda alınmadığından unutulup gitmişlerdir. Bulgar ağızlarında ve Bulgaristan (ve Balkan) Türk ağızlarında halen var olan, henüz unutulmamış olan, ancak yeni koşullar içinde unutulmaya yüz tutmuş Türk atasözlerini kayda almak, bunlar üzerinde araştırma yapmak folklor araştırmacılarımızın büyük bir görevi olmalıdır. Bunları

araştırmak, kültür tarihimize katkıda bulunmak demektir.

Çocuk folklorunda da Türk etkisi vardır. Türklerin ve Bulgarların bir arada yaşadıkları yerleşim yerlerinde, mahallelerde çocuklar iki dilde de rahatça konuşabiliyorlardı. Beraber oynarken birbirlerinden birçok şeyler öğreniyorlardı. Bulgar çocukları, Türk çocuklarından **yazı-tuğra, saklambaç, körebe, birdirbir, mendil oyunu** gibi çocuk oyunlarını, birçok **bilmeceler** ve **tekerlemeler** öğrenmişlerdir. Bilmeceler hakkında Stefan Mladenov'un değerli bir araştırmasından birçok bilgi alabiliriz. Tekermeler de çocukların sevdiği folklor türlerindedir. Parmakları saymak motifini örnek gösterelim:

Bulgaristan Türk Folklorunda:

Başparmak, haydi yeyelim, demiş.

Pati parmak (işaret parmağı), ne yeyelim, demiş.

Orta parmak (orta direk), ne Allah verdiyse, onu yeyelim, demiş.

Saadet Hanım (dördüncü parmak), haydi çalalım, demiş.

Gül bebek (kıtır parmağı, küçük parmak), çalarsanız söylerim, demiş.

Bunu duyunca dört parmak da bir olmuş, Gülbebeği kıtır mıtır, yemişler. Bu yüzden de parmak küçük kalmış.

Bulgar Folklorunda:

Palet sıt kazal, haydi da yedem.

Poka zaletsıt, kak vo da yadem? Popital.

Sredniyat prıst, kakvoto Gospod dal, otgovoril.

Çetvırtiyat prıst, hayde da kradem, kazal.

Malkiyat prıst, šte kaja, rekıl. İ te go izalı.

Parmak sayma motifine öteki Balkan halklarının çocuk folklorunda da rastlanmaktadır. Aynı motifi Kuzman Şapkarev'in derleme yazısında Hamdi Hasan'ın "Makedon Folkloru" başlıklı bir bildirisinde de örnekleriyle buluyoruz. Tekermelerin Türkçe, Makedonca, Sırpça ve Arnavutça varyantlarında esas olan: açlığı giderecek tek çare hırsızlıktır. Küçük parmak buna karşı çıkınca, ö-teki parmaklar arasında dayanışma olur ve küçük parmak cezalandırılır.

Çok sevilen ve yaygın folklor türlerinden bir de **fıkra** türüdür. Fıkralar denince de ilk akla gelen ad, Nasreddin Hoca'nın adıdır. Tüm Bulgar

folklorunda tek olumlu Türk siması Nasreddin Hoca'nın siması olduğu belirtmekle büyük bir gerçeği açıklamış oluyoruz. Hangi folklor türünü ele alırsak, her yerde Türklerin birer olumsuz tip olarak verildiğini görüyoruz. Bu folklor düşüncesi, Bulgarların uyanış devri yazılı edebiyatında hakim olmuş, bilhassa 1840' lı yıllardan başlayarak 1877-1878 Türk-Rus '93 Savaşına kadar yazılmış yazılı edebiyatta- sanat eserlerinde, gazete ve dergi sayfalarında çıkan yazılarda, Türkler her yönlü olarak birer olumsuz tip halinde verilmişleridir. Gelenek haline gelmiş bu durum günümüzün en iyi Bulgar edebiyatında da varlığını korumaktadır.

Nasreddin Hoca kimdir, ne zaman ve nasıl Bulgar folkloruna girmiştir? Bütün bu sorulara Bulgar araştırmacısı Veliçko Vilçev'in **Kurnaz Petre** (Hitir Petir) ve **Nastradin** Hoca başlıklı büyük eserinde bulmaktayız:

Nasreddin Hoca Türk'tür, Türk halkının bir temsilcisidir. Halkın haklarını savunan bir hocadır. Folklor yoluyla Bulgar halkı arasında popülerlik kazanmıştır. XVI. - XVII. Yüzyıllarda Türk halkı sayesinde Bulgarlar arasında köy yaşam tarzına uygun bir biçimde bir tip olarak girdiği belirtilmektedir. XVIII. ve XIX. yüzyılın başlarında Türk İmparatorluğu sınırları içerisinde Nasreddin Hoca'ya ilginin arttığı bir dönemde, Nasreddin Hoca Bulgarlar arasında da sevilen bir sima olarak yaygınlık kazanır. XIX. yüzyıl ortalarında Nasreddin Hoca'nın fıkraları Bulgar gazetelerinin sayfalarında da belirtmeye başlar.

Nasreddin Hoca fıkralarını müstakil bir derlemede toplayıp yayınlayan ilk Bulgar aydını, Hacı Nayden Yovanoviç olmuştur. 1853 yılında **Nasreddin Hoca ve Hasekiy Hakkında Eğlenceli ve Meraklı Hikayeler** başlıklı derlemesini Belgrad'da yayımlar ve bu eseriyle ilk defa Nasreddin Hoca'yı Bulgar okurlarına sunar. Veliçko Vilçev'e göre, bu derlemesiyle Hacı Nayden Yovanoviç ilk defa Balkan halkları arasında yazılı olarak Nasreddin Hoca'yı popülerize etmiş olur. Böylelikle Romen folklorcusu G. Konstantin'in Nasreddin Hoca fıkralarını Balkan halkları arasında ilk yayan Anton Pan olduğu düşüncesini düzeltmiş olur. Anton Pan'ın eseri 1867'dendir, Hacı Nayden Yovanoviç'in söz konusu derlemesi ise 1853 yılındadır.

Bulgar folklorunda Nasreddin Hoca fıkralarının sayısı oldukça çoktur. Sava Popov, türlü var-

yantlarıyla birlikte bu fıkraların sayısı iki bin dolayında olduğunu bildirmektedir. Veliçko Vilçev bu sayıyı biraz yüksek bulsa da Hoca'nın fıkralarının Bulgar folklorunda sayı ve konu bakımından pek çok olduğunu belirtmektedir.

Bulgar halkı arasında en yaygın fıkralardan birkaç başlık verelim:

- Nasreddin Hoca Oturduğu Dalı Kesiyor
- Nasreddin Hoca Gölü Mayalıyor
- Parayı Veren, Düdüğü Çalar
- Keramet Kürktedir
- Kazan Doğurdu
- Nasreddin Hoca Başka Eve Taşınıyor
- Bana İnanmıyorsun da Eşeğe mi İnanacaksın
- Dünyanın Sonu Ne Zaman Gelecek
- Nasreddin Hoca Berber Dükkanında
- Bilenler Bilmeyenlere Anlatsın

Bulgar folklorunda rastlanan Nasreddin Hoca fıkralarını başlıca üç grupta toplayabiliriz: 1. Nasreddin Hoca'nın baş kahraman olduğu fıkralar, 2. Nasreddin Hoca'nın adı geçmediği fıkralar, Nasreddin Hoca ile Kurnaz Petre (Hitir Petir, Ma-kedonlarda ise Kurnaz Peyo) fıkraları. Kurnaz petre kimdir, bir folklor kahramanı olarak ne zaman sahneye çıkmıştır? Bu sorulara yine Veliçko Vilçev cevap vermektedir. kurnaz Petre hakkında ilk yazılı bilgiler geçen yüzyılın ortalarındadır. 1873 yılında Bulgar aydını İliya Bliskov, Hitir Petir (Kurnaz Petre) fıkraları başlığıyla küçük bir kitap yayımlar. Kitabın önsözünde: Yunanlıların Ezop'u ile (Ezopos), Türkler Nasreddin Hoca'sıyla, Ruslar Balakirev'iyile öğünürler. Bulgarlar da Kurnaz Petreleri olduğu halde niye bu komik kahramanı popülerize etmesinler, düşüncesini ortaya atar. Böyle bir şakacı kahramanın daha önceki yüzyıllarda Bulgar halkı tarafından yaratılmış olduğu araştırmacılarca tahmin edilmektedir.

İliya Bılısıkov, Kurnaz petre fıkralarına Nasreddin Hoca'nın fıkralarından da birkaçını ekler. O günden bugüne Bulgar folklorunda Kurnaz Petre'nin simasını güçlendirmek için Nasreddin Hoca fıkraları Kurnaz Petre'ye mal edilmeye devam eder.

Nasreddin Hoca'nın siması kurnaz Petre'nin simasından oldukça farklıdır. Nasreddin Hoca, talebedir, bir softadır, bir hocadır. Kurnaz Petre ise Bulgar halk kitlelerinden çıkmış cahil, yoksul bir köylü çocuğudur. Bu Bulgar komik kahraman derlemeciler, yazarlar tarafından yüceltilir, repertuarı da Nasreddin Hoca fıkralarıyla bir hayli

zenginleştirilir. Bu konuda Veliço Vilkev'in ilginç bir düşüncesi var: "Görüldüğü gibi, bu durumda bir "millileştirme" söz konusudur ve bundan yabancı folklor hiç bir şey kaybetmez, ancak Bulgar folkloru da hiç bir şey kazanmaz", diyor V. Vilçev. Birçok derleyicinin Nasreddin Hoca'nın başına bir Bulgar kalpağı, ayağına da potur ve çarık giydirmek yeterlidir, düşüncesini V. Vilçev hiç de uygun bulmamaktadır. Asrımızın kırklı ve ellili yıllarında yayımlanmış bazı derlemelerde Nasreddin Hoca fıkralarının başlıkları dahi değiştirilmeden Kurnaz Petre fıkraları olarak verilmiştir. İtibar Elbisededir, Elli Kuruşa, Git Eşeğe Sor gibi başlıklar örnek olarak verilmektedir.

Birçok fıkrada Nasreddin Hoca ile Kurnaz Petre ikiz kardeş olarak görülür. Her iki simada da demokratiklik, derin insancılık ortak noktalarıdır.

Bu iki edebiyat ve folklor kahramanı arasında aldatmaca ustalığı ve daha büyük yalan söylemekte yarış yapma motifleri birçok fıkraya konu olmuştur. Böyle fıkraların bir bölümünde aldatmada Nasreddin Hoca keskin zekasıyla üstün gelir, aldatmada, yalan söylemede yarışı kazanır. Bazılarında ikisi de eşit durumdadır. Başka bir bölüm fıkrada ise Kurnaz Petre Nasreddin Hoca yarışmasında Hoca aptal bir sima olarak gösterilir. Aslında bu grup fıkralar da Nasreddin Hoca fıkralarıdır. Ancak Bulgar derleyicileri ve yazarları Hoca'nın bu fıkralarını o derece değiştirmişlerdir ki üstün zekalı Kurnaz Petre olmuş, yarışı aptalca kaybeden de Hoca olmuştur. Kurnaz Petre Hoca'ya ders veriyor, bekle Duvar Düşmesin vb. fıkralar asrımızın ortalarından bu yana çok yaygınlık kazanmış, okul ders kitaplarında da sık sık bunlara yer verilmiştir. Zamanında bu durum Aziz Nesin'in de dikkatini çekmiş, ulu bir milletin ölümsüz bir simasıyla bu derece alay etmenin anormal bir şey olduğunu belirtmişti.

Folklorda masal motiflerine gelince: İvan Şişmanov, masal motiflerinde de Türk etkisinin bulunduğu yazmıştı. Mihail Arnaudov ise masal türünün Türk folkloru sayesinde Bulgar folkloruna girdiğini belirtmiş, birçok örnek vermiştir.

Bulgar melodileri, Türküleri, şarkıları üzerinde araştırma yapmış uzmanlar, Türk etkisinden de bahsetmişlerdir. Rayna Kastarova "İki Türk şarkısının Balkan Varyantları" başlıklı araştırmasında Slav halklarının halk müziğinde Türk etkisini ele almıştır. Kastarova'nın bildirdiğine göre,

XIX. yüzyılda bazı Bulgar kentlerinde zamanın bir modası olarak birçok Türk şarkıları benimsenmiş, bunlardan birileri Türkçe olarak, birileri de Bulgarca çevirisiyle söylenmişlerdir. Bulgar şarkılarına da Türk melodileri verildiği durumlar olmuştur (KASTAROVA: 115-132). Rus araştırmasıyla müzikolog Rayna Kastarova büyük dilci benö Tsonev'in on yıllar öncesi yaptığı bir öneriyi gerçekleştirmiş oldu. B. Tsonev şöyle yazmıştı: "Türkçe'den birçok melodi ve şarkılar geçmiştir. Şarkıların bazılarını (Bulgarca'ya) çeviriyorlarmış, bazılarının ise melodilerini alarak bunları Bulgarca'ya uyduruyorlarmış. Müzikolog bir kimse hangi Bulgar şarkılarının Türkçe'den geçtiğini araştırıp bulsa, ne kadar da ilginç olacaktır. Böyle şarkılarda belirli bir oryantal motifi vardır, biraz maniyi andırırlar. Birçok böyle şarkı olduğuna ben inanıyorum. Örneğin 'Ah, arkadaşlar, beni dinleyin, belki de son defa olarak...' şarkısının Türk melodisi vardır. Sonra, 'tanyeri ağaralı, canım anneciğim' veya İstanbul'da Çar çarlığını sürdürüyor...' şarkılarının da melodileri Türkçe melodilerdir. Kurtuluştan (yani 1877-78 Türk-Rus savaşından) sonra Bulgar vatandaşları(mız) Türkçe ve Yunanca şarkı söylüyorlardı. Anlaşmazlık (müstakil Bulgar kilisesi mücadelesinden söz edilmekte H.S.Y.) çıkınca Yunanca şarkılar geri planda kaldı, ancak Türkçe olanlar okunmaya (söylenmeye) devam etti. Türk şarkıları sadece nağme olarak değil, gerçek Türkçe şarkılar olarak, Türkçe metinleriyle kurtuluştan sonra da hatta uzun zaman söylenmeye devam ediyordu" (TSONEV: 337).

Yukarıda söylenenlere şunu da eklemeliyiz, Türk şehir şarkıları türü sayesinde Bulgar müzikinde de bir şehir şarkıları türü oluşmuş ve gelişmiştir. Bulgar şehir şarkılarından bir çoğu bugün de sevilen şarkılardır.

Son olarak Yılmaz Öztuna'nın da Bulgar müzikinde, müzik aletlerinde, halk oyunlarında Türk etkisi hakkında yazdıklarından birkaç cümle aktaralım:

"İslam aleminde Türk Müzikîsi hakimiyet veya tesirleri, dominant mahiyette kesin ve büyüktür. Balkanlar ve Doğu Avrupa da Türk Müzikîsinin büyük tesir sahalarından biridir. İslam alemi dışında en büyük tesirler burada görülür. Zira bu topraklar Osmanlı öncesi ve sonrası

olmak üzere bin yıla yakın Osmanlı hakimiyetinde kalmıştır". Yılmaz Öztuna, Balkanlar ve Doğu Avrupa kavimlerinin hepsinin mûsikisinde Türk mûsikîsi tesirleri olduğunu, Türk sazları, Türk nağmeleri kullandıklarını vurgulayarak şöyle devam ediyor:

"Güney Slav kavimleri, Slovenler, Sırlar, Hırvatlar, Makedonlar, Bulgarlar, Karadağlılar, Slavonlar ve Slav olmayan Balkan kavimleri: Romenler, Yunanlılar, Arnavutlar üzerinde zaten Osmanlı öncesi Türk hakimiyet asırlarının izleri derindi. Bulgarlar, Slavlaşmış aslen Türk bir kavimdir. Osmanlılar ise, XIV. asrın 2. yarısının ilk yıllarından başlayan, XV. asırdan itibaren iyice yerleşen hakimiyetleriyle, klasik Mûsikîlerine kadar bu bölgelere ve kavimlere nüfuz ettiler.. bütün bu kavimler üzerindeki Türk kültür ve bu arada Mûsikî tesirlerinin bakıyeleri, bugünde açık şekilde devam etmektedir. Bu milletlerin mûsikîlerinde Türk mûsikîsi tesirleri elle tutulur, gözle görülür ve kulakla işitilir şekildedir. Halk mûsikîleri, sazları, usulleri, şekilleri, üslupları, nağmeleri, Türk Mûsikîsinin damgasını taşımaktadır. Raks, kıyafet, adet ve dilde de aynı derecededir. Yunan ve Bulgar raksları Türk rakslarının aynıdır. Birçok klasik Türk Mûsikîsi makamlarının seyir hususiyetleriyle beraber geçtiği binlerce Balkan halk mûsikîsi parçasının notası çoktan yayımlanmıştır" (ÖZTUNA, 1992: 505-506).

Bulgarlar, mûsikîde olduğu gibi sahne sanatlarında da Türk etkisinde kalmışlardır. Gölge tiyatrosu önce şehir folklorlarına girmiş ve zamanla kültürlerinin ayrılmaz bir unsuru olmuştur.

Bulgar folklorunda Türk folklor etkileri başlıklı konumuzla ilgili literatürü gözden geçirirken dikkatimizi çeken şu oldu: baştan, araştırmacılar **Türk kültür etkisi, Türk folklor etkisin-**

den bahsetmişlerdir. Zamanla bazı araştırmacılar **paraleller** kelimesini kullanarak yazılarına örneğin **Bilmeceler Alanında Türk Bulgar Paralelleri** (MLADENOV), **Hukukla İlgili Atasözlerimizde Bulgar-Türk Paralelleri** (BOBÇEV) gibi başlıklar vermişlerdir. Yakın geçmişte ise seksenli yılların ikinci yansında bilhassa, Bulgar Folklorundaki ve genellikle Bulgar etkisi olarak gösterilmiş ya da Türk etkisi değil de başka halkların bir kültür etkisi olduğu iddiaları ortaya atılmış ve geçmişte eserlerinde Türk etkisinden bahsetmiş Mihail Arnaudov, Rayna Katsarova ve daha birçok Bulgar bilim adamı eleştirilmiştir. Örnek olarak türk kültür etkisini tamamıyla reddeden yazılar Bulgar Bilimler Akademisinin 1988 yılında yayımlanmış olduğu **Bulgar Halkının ve Bulgar Milletinin Oluşması Problemleri** başlıklı derlemede bulunduğunu belirtmek yeterlidir.

Bir arada yüzyıllar boyunca yaşamış balkan halkları elbette birçok folklor türlerinde paralellik olabilir, ancak Türk kültür etkisini tamamıyla reddetmekle de hiç de hiçbir şey elde edilmediği de bilinmelidir. Geçen yıldan beri UNESCO'nun bir programı çerçevesinde balkan halklarının folklorlarının araştırılmasına başlanmıştır. Bu araştırmalarda Balkan ülkeleri folklor uzmanlarının yapması öngörülmektedir. İşte bu araştırmalar sonucu Balkan halkları birbirine ne vermiştir, bu halkların ortak folklor eserleri hangileridir, gibi birçok sorulara cevap verilmiş olunacak ve böylelikle bazı Balkan ülkelerinin kültür politikalarında görülen suiistimallere belki de son verilmiş olunacaktır.

Bulgar bilimi, Bulgar kültürü son birkaç yıldır bir bunalım içinde bulunmaktadır. Sular bulanmadan durulmaz der Bulgarlar da Türkler de.

KAYNAKLAR

- ACAROĞLU, M.T.
1989 "Nasreddin Hoca'nın İkiz Kardeşleri, Bunların Arasındaki Benzerlikler ve rılıklar", **I. Milletlerarası Nasreddin Hoca Sempozyumu Bildirileri** ayırtbasım. 1927
- ARNAUDOV, M. "Oçertsi Po Bilgarskiya Folklor, TL" ÖZTUNA, Y. 1988
- BAKLACI, S.
1992 "Bulgar Folklorcularının Türk Atasözlerine Olan İlgisi", **IV. Milletlerarası Türk Kültürü Kongresi Bildirileri**, Ankara ayırtbasım. 1992
- BOBÇEV, S.
1931 **Bilgarsko Turski Uspore-ditsi v Yuridiçeskite Ni Poslovitsi**. Nauçen Preg-led,III 1855
- ÇİLİNGİROV, St.
1923 **Turski Poslovotsi Pogo-vorki i Harakterni İzrazi**, İzvestiya na Nar, Etnogr. Muzey, III. 1889
- HASAN, H.
1991 **Megusebnite Vliyauiya Vo Detkskiot Folklor Kay Turtsite**, Makedontsite, Srbite i Albantsite vo Yugoslaviya, İnstitut za Folklor "M. Tsepenkov"-Skopje, Otdelen Otpeçadtık, Skopje. 1897
- KARADİMİTROV, H.
1933 **Mıdri Turski İzreçeniya**, Sofia. 1976
- KATSAROVA, R.
1973 **Balkanski Varianti na Dve Turski Pesni**, İzvestiya na İnstituta za Muzikoznanie, T. 16, Sofia 1975
- MLADENOV, St.
1914 **Ein Betrak Zum Turki-schen Prichwörter Scht**, Zeitschrift der Deutschen 1992
- Morgenland, Gesellschaft,68.
- Tursko-Bilgarski Usporeditsi v Oblastta na Gatankite**, İzvestiya na Nar. Etnogr. Muzey., sofla IV. ?
- Problemina Obrazuvaneto na Bilgarskata Narodnost i Bilgarskata Natsiya**, İzd. Na BAN, Sofia.
- "Türk Musikisi", **Türk Dünyası El Kitabı**, C. II, Ankara.
- Bilgarski Narodni Pritçi**, Sıbrani i Zapisani Ot "Bilgarski Knijitsi", Kniga **n**.
- Tsar Gratski Vestnik, V**, No:255.
- Bilgarski Pritçi İli Poslovitsi i Harakterni Dumi**, ç. I, Plovdiv. C. II, Sofia.
- İzbrani Dela**, Tom Treti, Mısla. Skopje.
- Sbornik I Sjezdu Slovanckych Geografu a Etnografitı**, SbNU, I, Praha.
- İstoruya na Bilgarskiya fizik**, Tom Vtori, Sofia.
- Hitir Petir i Nastradin Hoca**, Sofia.
- "Makedonya'da Nasreddin Hoca", **Balkanlarda Türk Kültürü**, S. 3, Bursa.
- Çağdaş Türkçe Deyimlerin Durumu**, Ankara.
- Bulgarca'da Kökenli Durumu**, Ankara.